

Romantik İlişki İnançlarının Bir Medya Aracı Yardımı ile İncelenmesi: Aşk-ı Memnu Örneği

Gökçe Sancak Aydın*, Pakize Urfalı Dadandı**

Makale Geliş Tarihi:31/01/2025

Makale Kabul Tarihi:21/07/2025

DOI: 10.35675/befdergi.1630384

Öz

Medyanın romantik ilişkilerde gerçekçi olmayan inançları beslemede belirleyici ve etkin rolü dikkat çekmektedir. Bu rol dikkate alınarak mevcut çalışmada, medya öğelerinin bir örneği olarak Aşk-ı Memnu eseri incelenmiştir. Bu eser Yetiştirme Kuramı ve Sosyal Öğrenme Kuramı bağlamında ilişkilere olası etkisi ele alınmıştır. Çalışma doküman incelemesi yolu ile içerik analizi kullanılarak araştırmacılar tarafından analiz edilmiştir. Analizde kodlama için kullanılan teorik alt yapıda Hatfield ve Walster'ın "tutkulu aşk" ve "arkadaşça aşk" sınıflamasından ve Sprecher ve Metts tarafından sunulan romantik ilişki inançlarına ait açıklamalardan yararlanılmıştır. Eserde yoğun biçimde "tutkulu aşk" tipine ve "yalnız ve tek", "idealleştirme", "aşk tüm zorlukların üstesinden gelir" inançlarına rastlanmıştır. Araştırmanın bulguları romantik ilişkilere dair gerçekçi olmayan inançların medya öğelerinde ele alınışı bağlamında tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Aşk tipleri, medya, romantik ilişki inançları.

Examining Romantic Relationship Beliefs with the Help of a Media Tool: The Example of Aşk-ı Memnu

Abstract

The media's decisive and effective role in fostering unrealistic beliefs in romantic relationships is noteworthy. Considering this role, the work Aşk-ı Memnu was examined as an example of media elements in the current study. This work was addressed with its possible impact on relationships in the context of accommodation theory and social learning theory. The study was analyzed by the researchers using content analysis through document review. The theoretical infrastructure used for coding in the analysis was the classification of "passionate love" and "companionate love" by Hatfield and Walster, and the romantic relationship beliefs presented by Sprecher and Metts. The type of "passionate love" and the beliefs of "lonely and single", "idealization", and "love overcomes all difficulties" were encountered intensively in the work. The findings of the study were discussed in light of the role of the media in fostering unrealistic beliefs about romantic relationships.

* Yozgat Bozok Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Yozgat, Türkiye,

gsancak.aydin@bozok.edu.tr ORCID: [0000-0003-1305-1221](https://orcid.org/0000-0003-1305-1221)

** Yozgat Bozok Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü,

Yozgat, Türkiye, pakizeurfali@gmail.com ORCID: [0000-0002-8364-9408](https://orcid.org/0000-0002-8364-9408)

Kaynak Gösterme: Sancak Aydın, G., & Urfalı Dadandı, P. (2026). Romantik ilişki inançlarının bir medya aracı ile incelenmesi: Aşk-ı Memnu örneği. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(49), 34-54.

Keywords: *Media, romantic relationship believes, types of love.*

Giriş

Günümüzde romantik inançlar medya ile harmanlanmış bir biçimde yoğun olarak bizlere ulaşmaktadır. En eski medya araçlarından birinin romanlar olduğu bilinmektedir. Hatfield ve Rapson (2011) 4000 yıldan fazla bir süredir şiirlerin ve hikâyelerin aşkın zevkleri ve acılarını anlattığını belirtmektedir. Bu eserlerin alıcıları ise eserlerde işlenen konu ve içerikten duygusal, estetik ve psikolojik olarak etkilenebilmektedir. Özellikle romantik içeriklerin bireyleri daha fazla etkileyebilme gücüne sahip olduğu değerlendirilmektedir. Nitekim romantik inançlar ve medya ürünleri üzerine yapılan araştırmalar (ör. Shapiro & Kroeger, 1991), medya tüketimi ve ilişki algıları arasında anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır. İlişki inançları, romantik ideolojilerle etkileşime girme potansiyellerine rağmen, edebi söylemde sıklıkla marjinalleştirilmiştir (Shaffer, 1996). Romantik romanlar, alıcıların ilişki inançlarını ve ideallerini etkileyebilir ve yoğun biçimde bunları okuyan kişiler potansiyel olarak romantik ilişkilere dair gerçekçi olmayan görüşler geliştirebilirler (Bun & Bowman, 2007). Edebiyat tarihine bakıldığında zaman bireylerin ilişki inançlarını etkileyen, romantik mesajlar içeren ve edebi değeriyle de pek çok okuyucuya ulaşmış çok sayıda değerli eser bulunmaktadır. Türk Edebiyatı bağlamında bakıldığında ise akla gelen en önemli eserlerden biri Aşk-ı Memnu romanıdır.

Halit Ziya Uşaklıgil'in önemli ve Türk edebiyatında bir mihenk taşı olan Aşk-ı Memnu romanı çeşitli uyarlamalara ve analizlere ilham kaynağı olmuştur. Bu romanın romantik ilişki odağında olan anlatısı sadece bir roman olarak kalmasına izin vermemiş, aynı zamanda dizi, film gibi pek çok uyarlamalarının gerçekleşmesinde de rol almıştır. Yasak bir aşkı ve bireylerin toplumsal normlarla olan çatışmasını konu alan roman, Türkiye'deki medya temsilleri bağlamında tekrar tekrar ele alınarak farklı dönemlerdeki toplumsal dönüşümlere de bir ayna tutma niteliği taşımıştır. Özellikle 2000'li yıllarda yayınlanan popüler televizyon dizisi uyarlaması ile modernleştirilmiş anlatımıyla geniş kitlelere ulaşmış ve kültürel hafızada izler bırakmıştır. Medyada bu tür yapımlar, bireysel tutkularla toplumsal değerler arasındaki çatışmaya dikkat çekmekte, aile yapısı ve kadının konumu gibi konular üzerine toplumu düşünmeye sevk etmektedir. Bu noktadan hareketle, Aşk-ı Memnu, yalnızca edebi bir eser olarak değil aynı zamanda Türkiye'deki medya temsillerinin toplumsal normları yeniden üretme ve sorgulama biçimlerinin de simgesel bir örneğini oluşturmaktadır.

Aşk-ı Memnu, anlatının kahramanları arasındaki karmaşık ilişkiler aracılığıyla aşkın farklı türlerini ve romantik ilişkilere dair inançları belirgin bir biçimde gözler önüne sermektedir. Eserde görülen yasak aşk, yalnızca bireysel tutkunun değil, aynı zamanda toplumsal normlara karşı gelmenin ve ilişkilere dair beklentilerin bir yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır. Romandaki karakterler aracılığıyla,

ilişkilerden beklentiler, aşkın ne olduğu, nasıl yaşandığı ya da şekillendiğine dair mesajlar verilir. Aşk-ı Memnu, sadece yasak bir ilişkinin sunumu değil, aşkın doğasına ve bireylerin bu duyguya yüklediği anlamlara ve bu anlamların kişinin yaşamını şekillendirme gücüne dair derin sorgulama alanı açan bir anlatıdır.

Bu romanda aşkın çeşitli türleri farklı karakterler aracılığıyla sunulmaktadır. Eserde hem tutkulu hem de arkadaşça aşkın yoğun bir biçimde sunulduğu görülmektedir. Pek çok kültürde, tutkulu aşk ile arkadaşça aşkın birbirinden ayrıldığına dikkat çekilmektedir (Fischer vd., 1990; Hatfield vd., 2007). Hatfield ve Walster (1985), tutkulu aşkı, kişiyle bütünleşme arzusunu içeren yoğun bir istek olarak tanımlar. Bu yoğun arzu, haz ve cinsel uyarılma ile güçlü bir ilişki içerisindedir (Atak & Taştan, 2012). Bu tür aşta, birey aşk nesnesiyle bir araya gelebilmek adına çeşitli fedakârlıkları göze alabilir. Buna karşın, arkadaşça aşk daha düşük yoğunlukta yaşanan bir duygu olmakla birlikte, bağlanma, bağlılık ve yakınlık gibi bileşenlerin birleşiminden oluşur (Hatfield vd., 2008). Bu aşk türünde, tutkulu aşktan farklı olarak yakınlık algısı biçim değiştirir. Arkadaşça aşkın aktif bileşenleri arasında güven, hoşlanma ve uyum ön plana çıkarken (Hatfield & Walster, 1985), yakınlık daha çok bağlılık ve paylaşım temsilleri üzerinden ifade edilir. Özetle, tutkulu aşta fiziksel çekim, cinsellik ve yoğun duygular ön plandayken, arkadaşça aşta duygusal güvenlik ve ortaklık belirleyici olmaktadır.

Bu çalışmada, Aşk-ı Memnu romanı sunulan aşk tiplerinin yanı sıra romantik ilişki inançları çerçevesinde de ele alınmakta; karakterlerin ilişkilerdeki tutum ve davranışları, bu inançların etkisiyle değerlendirilmektedir. Romantik ilişkiler, duygu, davranış ve biliş gibi çok yönlü dinamik süreçleri içeren karmaşık bir olgudur (Beck, 1988). Bu bağlamda, Sprecher ve Metts (1989) tarafından tanımlanan romantik ilişki inançları, bireylerin romantik ilişkilerden ne beklediklerini ve ilişkilerde nasıl davrandıklarını anlamada önemli bir çerçeve sunmaktadır. Söz konusu inançlar; “yalnız ve tek”, “aşk tüm zorlukların üstesinden gelir”, “ilk görüşte aşk” ve “idealleştirme” başlıkları altında toplanmaktadır. “Yalnız ve tek” inancı, bireyin dünyada yalnızca bir ruh eşi olduğuna inanmasını ifade ederken; “aşk tüm zorlukların üstesinden gelir” inancı, gerçek aşkın karşılaştığı her türlü engeli aşabileceğini savunur. “İlk görüşte aşk” inancı, aşkın aniden ve görsel temasla başlayabileceğini öne sürerken; “idealleştirme” inancı ise ilişkideki partnerin hatalardan arındırılmış, kusursuz bir biçimde algılanmasını içerir.

Yukarıda bahsi geçen inançların çoğu, literatürde gerçekçi olmayan ya da işlevsel olmayan ilişki inançları olarak değerlendirilmektedir (Sharp & Ganong, 2000). Araştırmalar, bu tür inançların zayıf problem çözme becerileri ve düşük ilişki memnuniyeti ile ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır (Metis & Cupach, 1990). Ayrıca, işlevsel olmayan ilişki inançlarının evlilik uyumu, çatışma çözme davranışları ve öfke kontrolü gibi ilişki kalitesine doğrudan etki eden unsurlar üzerinde olumsuz etkiler yarattığı belirtilmektedir (Hamamcı, 2005; 2007). Bu doğrultuda, Aşk-ı Memnu romanında karakterlerin romantik ilişkilere dair sahip oldukları inançlar,

yaşadıkları çatışmaları, hayal kırıklıklarını ve ilişki doyumlarını anlamlandırmada önemli ipuçları sunar. Özellikle “idealleştirme” ve “aşk tüm zorlukların üstesinden gelir” gibi inançların kişilerin bireysel ve ailesel yaşamına yansımaları açıklamada anlamlı bir çerçeve oluşturmaktadır.

Aşk-ı Memnu romanında yer alan aşk türleri ve romantik ilişki inançları, yalnızca bireysel ya da kültürel bağlamda değil, aynı zamanda bir medya ögesi olarak da toplumsal öğrenme süreçleriyle yakından ilgilidir. Bu çalışmada, söz konusu temalar, Yetiştirme Kuramı (Gerbner, 1998) ve Sosyal Öğrenme Kuramı (Bandura, 1977) bakış açılarıyla incelenmiştir. Yetiştirme Kuramı, medya içeriklerinin uzun vadede kişilerin dünya algısını biçimlendirdiğini savunurken; sosyal öğrenme kuramı, kişilerin gözlem yoluyla öğrenerek medya karakterlerinin davranışlarını model alma eğiliminde olabileceğini dile getirmektedir. Bu bağlamda, Aşk-ı Memnu’da sergilenen aşk tipleri, okuyucunun romantik ilişkilere dair inançlarını şekillendirme potansiyeline sahip olabilmektedir. Kahramanların yaşadığı duygusal çatışmalar ve tutumlar, yalnızca kurgusal bir anlatı değil, okuyucunun ilişki dinamiklerini nasıl algıladığını içselleştirmesinde de rol sahibi olabilmektedir. Eser hem ilişki temaları hem de bu temaların medya aracılığıyla kitleye aktarılması açısından toplumsal öğrenme süreçlerine dair güçlü bir örnekler sunmaktadır.

Bu çalışmada ele alınan gerçekçi olmayan ilişki inançlarının beslenmesinde ise medyaya önemli bir rol atfedilmektedir. George Gerbner tarafından geliştirilen Yetiştirme Kuramı, bireylerin medyaya yoğun biçimde maruz kalmalarının zamanla gerçeklik algılarını şekillendirdiğini ileri sürmektedir (Gerbner, 1998; Shrum, 2017). Gerbner, iletişimi mesajlar aracılığıyla kurulan bir etkileşim olarak tanımlamakta ve bu süreci kültürü hem üreten hem de tanımlayan insani bir mekanizma olarak görmektedir (Özçetin, 2014). Kuram, özellikle yoğun televizyon izleyicilerinin şiddet, toplumsal normlar ve ilişkiler gibi konularda, medya içerikleriyle tutarlı inançlar geliştirme eğiliminde olduklarını savunur (Morgan vd., 2017). Özçetin (2014), Yetiştirme Kuramı bağlamında kültürel çevreyi şekillendiren üç temel hikâye türünden söz etmektedir: “şeylerin nasıl işlediği”ne ilişkin kurgu (gerçeklik olarak algılanan yapı), “şeylerin nasıl olduğuna” dair anlatılar ve “bu durumlarla ne yapılması gerektiği”ne yönelik normatif mesajlar. Bu bakış açısından hareketle, medya romantik ilişkiler bağlamında yalnızca ilişkilerin nasıl başladığına ya da nasıl sürdürüldüğüne dair değil aynı zamanda ilişkilerin nasıl olması gerektiğine dair kalıplaşmış anlatılar sunmakta ve izleyicilere bütüncül bir ilişki hikâyesi aktarmaktadır.

Yetiştirme Kuramı gibi Sosyal Öğrenme Kuramı da davranış şekillendirmede medyanın etkisine ve gücüne dikkat çekmiştir. Bandura (1977) psikoloji dünyasında büyük bir ses uyandıran “Sosyal Öğrenme Kuramı” ile insan davranış ve tutumlarının sosyal ortamda öğrenme ile gerçekleştiğine vurgu yapmıştır. Bu kuramda duyguların ve tutumların, sadece birey tarafından deneyimlenmesi değil aynı zamanda gözlemlenmesi de öğrenme sürecinde aktif bir role sahiptir (Bandura, 1977). Bireyleri

gözlemleyerek öğrenmeye olanak sunması bakımından fazlaca etkileyen medya, Sosyal Öğrenme Kuramı'nın bu açıklamalarının etkisiyle yeni araştırmalara konu olmuştur. Örneğin Kozma (1991) medya üzerinden öğrenme üzerine odaklanmış ve bu öğrenme kaynaklarını kitaplar, televizyon, bilgisayar ve multimedya çevreleri olarak tanımlamıştır. Benzer biçimde, Shapiro ve Kroeger (1991), gerçekçi olmayan ilişki inançlarının popüler medya tarafından beslendiğini ifade etmektedir. Bunun yanında, medya tüketiminin ilişki niteliğini yordadığı da vurgulanmaktadır (Reizer & Hestroni, 2014). Örneğin, romantik içeriğe sahip filmlere daha fazla maruz kalmanın, “aşk tüm zorlukların üstesinden gelir” inancına yönelik daha güçlü bir eğilim oluşturduğu; evlilik temalı gerçekliğe dayalı televizyon içeriğine maruz kalmanın, “idealleştirme” ve “ilk görüşte aşk” inançlarıyla ilişkili olduğu; ve durum komedilerine daha fazla maruz kalmanın, “idealleştirme” ile “yalnız ve tek” inançlarıyla daha zayıf ilişkide olduğu belirtilmektedir (Lippman, vd., 2014).

Romantik ilişkilere dair inançların medya içerikleri aracılığıyla şekillenebileceği birçok çalışmada ortaya konmuştur. Özellikle idealize edilmiş, romantik temalara sahip içeriklerin, bireylerin romantik inançlarını güçlendirmede etkili olduğu belirtilmektedir (Hefner & Kahn, 2014; Driesmans vd., 2016; Lippman vd., 2014). Ancak yazılı medya ürünlerinin, özellikle edebi eserlerin, bu bağlamda nasıl bir rol oynadığına ilişkin çalışmalar ise oldukça sınırlıdır (Stern vd., 2019). Ayrıca, aşk romanlarında güvenli cinsel ilişki pratiklerinin yeterince temsil edilmemesi ve yoğun tutku vurgusunun gerçekçi olmayan ilişki beklentilerine yol açabileceği ileri sürülmektedir (Diekman vd., 2000). Aşk-ı Memnu özelinde, ebeveyn-çocuk ilişkileri üzerine yapılan incelemeler bulursa da (Aytemiz, 2023), eserin romantik ilişki inançları açısından sistematik biçimde ele alındığına rastlanmamıştır. Bu çalışma, söz konusu boşluğu doldurmayı amaçlayarak, Aşk-ı Memnu romanında sunulan romantik ilişki inançlarını, eserdeki karakterler bağlamında incelemektedir.

Farklı kültürlerde yürütülen romantik ilişki araştırmaları, aşkın kültüre özgü temsilleri olduğunu belirtmektedir. Atak ve Taştan (2012), aşkın geçici ve kültürel olarak biçimlenen doğasına dikkat çekerek bu konunun önemine vurgu yapmıştır. Bu bağlamda, Türk kültüründe güçlü bir medya simgesine dönüşmüş olan Aşk-ı Memnu romanının, aşk türleri ve romantik ilişki inançları çerçevesinde bir medya ögesi olarak incelenmesi hem kültürel çözümlemelere hem de ilişki araştırmalarına anlamlı katkılar sunacaktır. Özellikle Türk edebiyatının en çok bilinen eserlerinden biri olan bu romanın, romantik inançlar açısından derinlemesine analiz edilmemiş olması, çalışmanın özgünlüğünü ve gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu yönüyle çalışma, romantik ilişkiler literatürüne kültürel bağlamda önemli bir katkı sunmayı hedeflemektedir.

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Halit Ziya Uşaklıgil'in *Aşk-ı Memnu* adlı eserinin Hatfield ve Walster'ın (1985) kuramına ve Sprecher ve Metts' in (1989) romantik ilişki inançlarına dayalı olarak incelendiği bu çalışma nitel araştırma yaklaşımlarından doküman incelemesi yöntemine uygun olarak tasarlanmıştır. Araştırmacılara istenilen anda gerekli belgelere ulaşma olanağını veren bu yöntemde yazılı dokümanlar ayrıntılı olarak incelenir. Ancak her bireyin bu belgeleri farklı düzeylerde algılama, ifade etme ve yorumlama becerisinde olması bir sınırlılık olarak görülmektedir (Creswell, 2014). Yin (2017) dosyalar üzerinden inceleme yaparken bu yanılgıları ve hataları arındırmak için verilerin farklı kaynaklardan incelenmesini önermektedir. Bu kapsamda mevcut araştırmada araştırmacılar öncelikle ayrı ayrı sonrasında ise birlikte olmak üzere eseri farklı bakış açılarıyla inceleyip verilerin güvenilirliğini artırma yaklaşımını benimsemişlerdir.

Verilerin Toplanması

Verilerin toplanması sürecinde araştırmacılar öncelikle basım tarihi, yayınevi gibi farklıların eseri inceleme sürecini olumsuz etkilememesi için *Aşk-ı Memnu* adlı eserin Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları (2023) tarafından hazırlanan ve çalışmanın planlandığı esnadaki son baskısı olan 10. baskısını kullanmışlardır. Araştırmacılar öncelikle Hatfield ve Walster'ın (1985) kuramını ve Sprecher ve Metts'in (1989) romantik ilişki inançları sınıflamasını ayrıntılı olarak incelemiştir. Ardından da eser bu kuramların temel yaklaşım ve açıklamalarına göre araştırmacılar tarafından ayrıntılı olarak analiz edilmiştir.

Verilerin Analizi

Veriler içerik analizi kullanılarak çözümlenmiştir. İçerik analizinde, veriler arasında yer alan anlamlı bölümlerin kodlanması, daha önce fark edilmeyen yeni kavram ve temalara ulaşılması esastır (Yıldırım & Şimşek, 2011). Bu süreçte öncelikle eser araştırmacılar tarafından ayrı ayrı okunmuştur. Creswell (2014) araştırmacılar arasındaki tutarlılığı belirlemek için kodlayıcılar arası tutarlılığa bakılmasını önermektedir. Bu yüzden analiz işlemi şu sırada yürütülmüştür. Öncelikle iki araştırmacı da eseri araştırmanın kuramsal arka planının oluşturan Hatfield ve Walster'ın (1985) kuramına ve Sprecher ve Metts' in (1989) romantik ilişki inançları sınıflamasına göre okuyup, temalara ayırmış ve genel bir içerik analizi yapmıştır. Ardından temalar karşılaştırılmış ve %95 oranında bir tutarlılık tespit edilmiştir. İçerik analizi ise araştırmacıların temaları birlikte ayrıntılı olarak ele almasıyla derinleştirilmiştir. Böylece, Creswell (2014) tarafından belirtildiği gibi araştırmacı yanlılığı en aza indirilmiştir. Ulaşılan bulgular tablolarda özetlenmiş ve alıntılarla desteklenerek sunulmuştur.

Bulgular ve Yorum

Bir medya aracı olarak Aşk-ı Memnu, farklı yaş, statü ve yaşam tarzına sahip bireylerin ilişki inançları etrafında şekillendiği görülmektedir. Bu özellikleriyle ön plana çıkan eserin incelenmesi sonucunda yapılan betimsel analizde, öncelikle karakterlerin Hatfield ve Walster'ın (1985) kuramına göre tutkulu aşk ve arkadaşça aşk kapsamındaki bulgulara ulaşılmıştır. Sonrasında Sprecher ve Metts (1989) tarafından sunulan romantik ilişki inançlarına göre inceleme yapılmıştır.

Eserin Tutkulu Aşk ve Arkadaşça Aşk Kuramı ile İncelenmesi Sonucu Ulaşılan Bulgular

Eser Hatfield ve Walster'ın (1985) kuramı bağlamında incelendiğinde en çok tekrar eden aşk tipinin tutkulu aşk biçimi olduğu görülmüştür (Bkz. Tablo 1). Tutkulu aşkın ise en çok Behlül karakteri üzerinden temsil edildiği dikkat çekmektedir. Benzer biçimde Bihter karakterinin de eserde yoğun biçimde Behlül karakterine karşı tutkulu aşk sergilediği görülürken, en az sergilenen aşk tipinin arkadaşça olduğu ve özellikle yan karakterlerde sıklığı düşük biçimde karşımıza çıktığı görülmektedir.

Tablo 1.

Eserin Hatfield ve Walster'ın (1985) Tutkulu ve Arkadaşça Aşk Kuramı ile İncelenmesi

Aşk Türü	Karakterler	Sayfa Sayısı
Tutkulu aşk	Bihter, Behlül,	143,144,147,148,151,153,195,198, 110-112, 121, 130, 172, 173, 176, 181, 193, 195, 200, 204, 206, 250, 252, 300, 301-303
	Adnan Bey,	266
Arkadaşça aşk	Nihal,	93-94, 334
	Peyker,	117-118, 122
	Bihter (Eşine karşı),	143
	Behlül (Nihal'e karşı)	304
	Beşir	44-45

Tutkulu aşk

Bütün Tutkulu aşk tipinin eserde yoğun olarak yer bulduğu görülmektedir. Tablo 1 incelendiğinde tutkulu aşka sahip karakterlerin Bihter, Behlül ve Adnan Bey olduğu görülmektedir. Bu karakterlerden Behlül Bihter'e, Peyker'e, Nihal'e ve eserde çok vurgulu biçimde ifade edilmeyen diğer kadınlara karşı; Bihter Behlül'e, Adnan Bey ise Bihter'e karşı özellikle ilişkinin ilk evresinde tutkulu aşka sahiptir. Eser boyunca tutkulu aşka dair düşüncelerin, duyguların ve ifadelerin en çok geçtiği karakter ise

Behlül olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu karakter bütün ilişkilerinde tutkulu aşkı hissetmekte ve sergilemektedir. Behlül'ün karakter olarak anlatıldığı ilk sayfalardan itibaren aşka dair yaklaşımında bu tutum görülmektedir. Örneğin aşağıdaki ifadelerde Behlül'ün aşka dair görüşlerinin bunu desteklemekte olduğu görülmektedir:

“...Lakin asıl şiir kadınlardır, bu çiçeklerden şekillendirilerek odanızın yaldızlı hücrelerinde narin çiçekliklerde hoş kokulu hatıralarıyla size gülümseyen demetlerdir. Bence işte aşkın felsefesi bundan ibarettir. Bu demetlerden mümkün olduğunca çok bağlayabilmek (s.110).”

Burada Behlül karakterinin aşka dair görüşlerinde hem tutkulu aşka dair bilgiler içerirken hem de bir romantik ilişki inancı olan idealleştirme mesajı görülmektedir. Aşkın bir duygu olarak taşıdığı anlam onun yaşamını bütünüyle etkilemektedir. İlişkilerinde ise bu görüşe tutkulu aşkın bir yansıması olarak fiziksel temas, cinsellik, güçlü heyecan ve yüksek duygularla dair beklentileriyle kendini gösterir. Aşağıda Behlül'ün kitaptaki farklı karakterlere karşı hissettiği tutkulu aşka dair görüşlerine yer verilmiştir:

Behlül'ün Peyker'e karşı tutkulu aşkı:

“...Behlül devam edemedi. Önünde, dudaklarının kenarında duran bu yarı açık enseden sıcak bir şehvet kokusu onun yüzünü yakıyor, gözlerine bir perde çekiyor...Peyker'in saçlarından bir tel genç adamın terli alınına dokunuyor, bir saniye yapışıyor, onu titretiyordu...(s.121)”

Behlül'ün Bihter'e karşı tutkulu aşkı:

“...Şimdiden onun başka birini sevebilmesi ihtimalini düşündükçe müthiş bir kıskançlık duyuyordu...(s.173)”

“...Nasıl mümkün olur, Bihter? Sizi sevmeye mahkum olduktan sonra ben nasıl yaşarım? Fakat sizi böyle sevmek, ayaklarınızın altında bahtiyarlıktan ölecek, ölmekten bahtiyar olarak sevmek...(s.193)”

Behlül'ün Nihal'e karşı tutkulu aşkı:

“...Behlül elinde bu ince, hassas eli, dudaklarının kenarında o mai damarları görünen şeffaf bileği hissedince kalbinde bir şeyin eridiğini duymuştu. Bu eli çekerek dudaklarına götürdü...(s.301).”

Yukarıdaki Behlül'e ait görüş ve düşünceler incelendiğinde fiziksel yakınlık, kıskançlık ve yoğun duyguların ön plana çıktığı görülmektedir. Üstelik bu duygular farklı zamanlarda farklı kişilere karşı hissedilmektedir. Dolayısıyla karakterin doğası tutkulu aşkı yaşamına yerleştirmiş bir özellik göstermektedir.

Bihter'in Behlül'e karşı tutkulu aşkı:

“...öyle bir sarılma düşünüyordu ki onu ta benliğinin derinliklerine kadar titretsin, hırpalsın, ezsin; öyle bir aşk istiyordu ki onun ruhunda sarhoş eden baygınlıklar bıraksın...(s.151)”

“...aşkta sinirlerini uyutacak bir durgunluk değil, böyle korkular, heyecanlar, titreyişler istiyordu... önünde korkunç bir gelecek girdabı bırakarak bütün hayatı mahvolacak, fakat o yine mutlu, böyle her şeyi kaybetmekten, hatta ölmekten mutlu, yine aşkına koşacaktı...(s.197)”

Bihter’e ait duygu ve düşüncelere incelendiğinde ise fiziksel yakınlığın ön planda olduğu görülmektedir. Eserin ilerleyen sayfalarında ise Behlül ve Nihal evliliğinin olasılığı ise karakterde yoğun kıskançlık duygularına sebebiyet vermektedir. Dolayısıyla Bihter karakteri eser boyunca tutkulu aşkı çeşitli boyutlarıyla yaşamaktadır.

Adnan Bey’in Bihter’e karşı tutkulu aşkı:

“...Onu kıskanıyordu, fakat kimseden değil, kendisinin ihtiyarlığından; onun güzelliğinden ve gençliğinden, nihayet ona tamamıyla sahip olamamaktan müthiş bir kıskançlık hissediyordu...(s. 266)”

Adnan Bey ise eserde duygu ve düşünce dünyası geri planda sunulmasına rağmen kendinden genç bir kadınla evlenmesinde tutkulu aşkın izlerini görmek mümkündür. Yukarıdaki ifadeler de onun Bihter’e karşı yoğun fiziksel yakınlık ve kıskançlık hislerini ortaya koymaktadır.

Arkadaşça aşk

Bütün Eserde karakterlerin bir kısmı ise bağlılık ve paylaşma dayana arkadaşça aşk duygusuna sahiptirler. Bu karakterler; Nihal, Peyker, Beşir, Bihter (Adnan Bey’e karşı), Behlül (Nihal’e) karşı. Bunları eserden alınan şu alıntılarda görmek mümkündür:

Nihal’in Behlül’e karşı arkadaşça aşkı:

“Behlül’ü belki sevmiyordu lakin onun tarafından sevilme istiyordu. Mutlu olmak için bunu yeterli buluyordu...Evet, o da Behlül’ü seviyordu. Ve kim bilir ne vakitten beri? Evet, onu seviyordu, yalnız ona eş olabilirdi...(s.334)”

Nihal’e ait bu görüşler onun evlilik ve birliktelikte daha yakın, içten bir sevgiden beslenen ilişki anlayışını ortaya koymaktadır. Benzer şekilde aşağıda yer alan Peyker karakterine ait ifadeler de huzurlu, dingin, birliktelik, sevgi ve sadakat temelli bir ilişkiyi benimsediğini göstermektedir. Eser içerisinde sadakat vurgusunun çok olduğu bir karakter olarak karşımıza çıkmaktadır.

Peyker’in eşine karşı arkadaşça aşkı:

“...Beni mesut edecek nedir bilir misiniz?...O küçücük bahçenin bir köşesinde, Feridun’u salınacağı içinde havalanırken, Nihat’ı uzun sandalyesinde yatmış, o bitmez tükenmez gazetelerini okurken görmüştünüz değil mi? Ben de onların arasında düşünüyordum. Evet, düşünüyordum ki saadet işte emellerini böyle bir bahçenin köşesinde bir salıncakla bir yığın gazetenin arasına koyabilmektir...(s.117-118)”

Bunların yanında Bihter’in cinsel olarak yakın hissetmemesine rağmen aşağıda yer alan alıntıda da görüldüğü üzere Adnan Bey’in fiziksel varlığını, şefkatini istemesi ona karşı arkadaşça bir aşk hissettiğini göstermektedir.

Bihter’in Adnan Bey’e karşı arkadaşça aşkı:

“...Bu odadan başka yerlerde onu seviyordu. Birlikte gezerken, aşağıda o küçük odada otururken, hatta onun odasında, evet, şu yanı başındaki odada, Bihter’de bir sokulmak, onun mümkün olduğunca yakınında bulunmak hevesleri uyanırdı. Arada bir başını omuzuna kor, ya bir çocuk sokulganlığıyla dizine yatarı. Bütün evlilik hayatı böyle geçseydi, onu lekesiz, arızasız bir sevgiyle sevecekti, mesut olacaktı...(s.143)”

Eserde arkadaşça aşkın muhatabı olarak Nihal karşımıza çıkmaktadır. Nihal’in eserde saf, çocuksu bir güzellikte, hassas ve zarif bir ruh halinde vurgulanması diğer karakterlerin de onun bu özelliğiyle arkadaşça aşk duygusuna yöneldiği görülmektedir. Behlül ve Beşir Nihal’e karşı arkadaşça aşka sahip karakterlerdir. Aşağıdaki alıntılar da karakterlerin bu hislerini göstermektedir:

Behlül’ün Nihal’e karşı arkadaşça aşkı:

“...onun şeffaf rüyalarına ilk şiir ve hülya ışıklarını serpmek, yıpranmış, her türlü ihtiraslardan artık yorgun çıkmış kalbi için öyle temiz ve parlak bir yeni hayat ufku açıyordu ki...(s.304)”

Beşir’in Nihal’e karşı arkadaşça aşkı:

“...onun böyle nefes almak için müsaadesini bekleyen bir boyun eğmişlik bakışıyla; itaat etmekten, emir almaktan, hayatına sahip çıkılmaktan bahtiyar olan gözlerle Nihal’e bakışları vardı ki...(s.44-45)”

Eser arkadaşça ve tutkulu aşk temalarında incelendikten sonra karakterlerin ilişki inançları üzerinde daha ayrıntılı bir inceleme yapılmıştır. Romantik ilişki inançlarına ait bulgular aşağıda Tablo 2’de sunulmuştur.

Eserin Romantik İlişki İnançları ile İncelenmesi

Romantik ilişki inançları bağlamında eser incelendiğinde ise en yoğun karşımıza çıkan inancın “Yalnız ve Tek” inancı olduğu ($f=15$), bunu ise eşit düzeyde “İdealleştirme” ($f=11$) ve “Aşk Tüm Zorlukların Üstesinden Gelir” ($f=11$) inancının takip ettiği, eser boyunca “İlk Görüşte Aşk” inancına eseri kodlayan araştırmacılar

tarafından rastlanmadığı görülmüştür (Bkz. Tablo 2). Romantik ilişki inançları eserde daha ayrıntılı biçimde karakterler üzerinden incelendiğinde ise “Yalnız ve Tek” inancının yoğun biçimde Behlül karakteri tarafından sergilendiği görülmektedir (f=10). “İdealleştirme” inancının da benzer biçimde en yüksek olarak Behlül karakteri üzerinden sergilendiği görülmektedir (f=4). “Aşk Tüm Zorlukların Üstesinden Gelir” inancının ise en yoğun olarak Bihter karakteri tarafından sergilendiği dikkat çekmektedir (f=7).

Tablo 2.

Eserin Sprecher ve Metts ‘in (1989) Romantik İlişki İnançlarına Göre İncelenmesi

İlişki İnancı	Karakterler	Sayfa Sayısı
Yalnız ve tek inancı	Peyker	122
	Behlül	173, 176, 178, 179, 180, 181, 193, 194, 207, 249
	Bihter	351-374
İdealleştirme	Behlül	176, 178, 208, 251
	Bihter	20-25, 154, 197, 208,
	Firdevs Hanım	210
Aşk tüm zorlukların üstesinden gelir	Bihter	6
	Behlül	148, 181, 194, 197, 198, 207, 208, 209, 210
	Adnan Bey	181, 198, 206, 208
İlk görüşte aşk		265

Tablo 2 incelendiğinde eserde 4 romantik ilişki inancından “yalnız ve tek”, “idealleştirme” ve “aşk tüm zorlukların üstesinden gelir” inancına ait bulgulara ulaşılmışken “ilk görüşte aşk” inancına ait bir bulguya ulaşılmamıştır. Aşağıda bu inançlar eser içinden alıntılarla desteklenerek açıklanmıştır.

Yalnız ve tek inancı

Bütün Eserde “yalnız ve tek” romantik ilişki inancına dair destekleyici tutum ve ifadeler Behlül, Bihter ve Peyker karakterlerinde rastlamak mümkündür. Aşağıda bu ifadeler örneklerle sunulmuştur.

Peyker’in yalnız ve tek ainnacı:

“...Biliyor musun, Bihter? Kayınınız mıdır, yeğeniniz midir, nedir, tuhaf ve cesur bir çocuk! Eniştenin hukukuna ufak bir tecavüze tahammül edemeyeceğimi bilirsin. Ben kocama ihanet etmek fikriyle evlenmedim...(s.122)”

Behlül ise eser içinde farklı romantik ilişki inançlarına ait bulgular gösterse de en çok yalnız ve tek inancına sahip görülmektedir ve bunu da Bihter karakterine karşı hissetmektedir. Aşağıdaki alıntılar Behlül'ün bu inancına dair destek sunmaktadır:

Behlül'ün yalnız ve tek inancı:

“Şimdiye kadar Bihter için hiç bu şiddette arzu hissetmemişti, hatta demin o buradayken bu kadının yanında herhangi bir kadın için duyulan şeyden başka bir şey duymamıştı; fakat şimdi, şu dakikada öyle bir kuvvetin etkisi altındaydı ki her türlü çılgınlıkları yapabiliyordu. Bu aşk hayatının bütün o eski aşklarından hiçbirine benzemeyecekti...(s.179)”

“...bu gizli şeyde öyle küçük saadetler olacaktı ki onları o zamana kadar duyulmamış bir mutluluk içinde yaşayacaktı...(s.181)”

Bihter karakteri içinse özellikle kitabın sonlarına doğru Behlül'ün Nihal'le nişanlanmasıyla başlayan süreçte yalnız ve tek inancının belirtileri görülmektedir. Bihter'in Behlül'den vaz geçmemesi ve hatta intiharına giden süreçte bu inancın etkileri görülmektedir.

İdealleştirme

Eserde idealleştirme inancına dair bulgular Firdevs Hanım, Bihter ve Behlül karakterlerinde görülmektedir. İdealleştirme temel olarak ilişkide ideal olanı ön planda tutan bir kavramdır. Bu ideali isteme durumu ise karakterler için farklı özellikleri barındırmaktadır. Örneğin aşağıdaki alıntıda görüldüğü üzere Firdevs Hanım için evliliği maddi unsurları barındıran bir ideal üzerine kurulmuştur. Onun için ideal ilişki maddi varlıklar, refah ve ihtiyaçların en iyi şekilde karşılanması üzerine kuruludur

Firdevs Hanım'ın idealleştirme inancı:

“...Firdevs Hanım birçok akraba kızları gibi kocasız kalmamak lüzumunu düşünmekte acele etmişti. Bütün mizacının hoppalığıyla ve dünyada güzel giyinmekten ve mümkün olduğu kadar eğlenmekten başka bir şeye önem vermeyen zihninin karanlığıyla her ne olursa olsun bir koca -elbiseleriyle arabalarının masraflarını temin edecek bir kese- bulmaya karar vermişti...(s.6)”

Eserde romantik ilişkileriyle ön plana çıkan Behlül karakteri ise ilişkilerinde zaman zaman çeşitli ideali isteyen görüşlere de sahiptir. Örneğin aşağıdaki alıntı Behlül'ün ilişki inancına ait bir temel görüşünde ortaya koymaktadır.

Behlül'ün idealleştirme inancı:

“...Erkekler bir kadını sevebilmek için ona hürmet edebilmelidirler; namuslarından düşen kadınlar için en şiddetli aşklar arasında bile, onlara hor görülme payı ayırmaktan geri kalmazlar...(s. 208)”

Behlül'ün ideal ilişki inancında sahip olduğu bu inancı Bihter dahil diğer bütün ilişkilerinin devamlılığına dair bir temel bir görüşü de barındırmaktadır. Bunun yanında Bihter karakteri ise eserin genelinde Behlül'le ilişkisi etrafında ideal özelliklere dair bir inanç taşımazken Adnan Bey ile evliliği bazı temel ideal özellikler üzerine kurulmuştur. Bunlar aşağıdaki alıntıda da görüldüğü üzere Adnan Bey'in maddi varlığı ve Bihter'in sahip olmayı arzuladığı konfor ve lüks ile ilişkilidir.

Bihter'in idealleştirme inancı:

“... İşte işte, bugün o çılgıncasına sevilip de alınamamış şeyler, işte onlar, gönlünce tutup seçmesi için en küçük bir emeline boyun eğmiş ve hazır bekliyor, renkli gözleriyle onu çağırıyordu....Sonra, birden, bu alemin yanında yepyeni, yaldız boyalı, gösterişli bir konağın koridorları, odaları açılarak içinde kaynıyordu....Demek, Adnan Bey'le evlilik bütün bu şeyleri yapabilmektir...(s.24-25)”

Bihter'in idealleştirme inancı:

“...Bu hülya manzarası Bihter'i uzaklara götürüyor, meçhul bir alemin şiirle, aşkla örülmüş ufuklarına atıyordu...(s.208)”

Aşk tüm zorlukların üstesinden gelir

Romantik inançlar bağlamında ilişkinin sunulduğu bağlam bakımından en önemli öğelerden biri aşkın tüm zorlukları atlatacağı ve sağlam bir yapıyla devam edeceği dolayısıyla hiçbir engel tanımayacağı inancıdır. Eserde aşk tüm zorlukların üstesinden gelir inancına sahip karakterler Bihter, Behlül ve Adnan Bey olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan ilk olarak ve bu inanca en yoğun sahip olan karakter olarak Bihter karşımıza çıkmaktadır. Adnan Bey ile evliliğinde idealleştirme inancını gördüğümüz Bihter karakteri Behlül ile ilişkisinde “aşk tüm zorlukların” üstünden gelir inancına verilmiştir. Burada karakterin inanç anlamında değişimi aşağıdaki alıntıda açık bir şekilde görülmektedir.

Bihter'in aşk tüm zorlukların üstesinden gelir inancı:

“...Sevmek, sevmek istiyordu. Hayatında yalnızca bu eksikti, fakat hayatta her şey bundan ibaretti: Sevmek, evet, bütün saadet yalnız bununla elde edilebilirdi. Küçük, yoksul, çıplak bir oda, demir bir yatak, beyaz perdeler, iki hasır iskemle, işte yalnız bu kadarcıkla fakir bir sevişme hücresi; fakat sevmek, yarabbi!...(s.148)”

Daha önce değinildiği üzere Behlül karakteri aşk inançlarının çoğunu farklı ilişki süreçlerinde taşıyan bir karakterdir. Amcasının eşi olan Bihter ile ilişkisinde de özellikle duygu yoğunluğunun arttığı anlarda “aşk tüm zorlukların üstünden gelir” inancına dair duygu ve düşünceler göstermiştir. Bir başka ifadeyle Bihter'le birbirlerine olan aşklarının çok büyük olduğuna ve bu duygunun Bihter'in amcasının eşi olması gibi zorluklar karşısında daha güçlü olduğuna inanmaktadır. Aşağıdaki

örnek Bihter’le ilişkisinin başlarında duygularının yoğun olduğu süreçteki görüşlerini yansıtmaktadır:

Behlül’ün aşk tüm zorlukların üstesinden gelir inancı:

“...Bu zorlukların her biri onların aşklarını tazeleyecek, ölmekten men edecekti ve onlar her vakit taze bir aşkla sevişeceklerdi...(s.181)”

Eserde olayların başlangıcı ve ilerlemesinde önemli bir etkisi olmasına rağmen duygu ve düşünceleri en az yansıtılan karakterlerden biri olan Adnan Bey Bihter karakteri ile evliliğine dair özellikle yaş farkı ve Bihter’in kendinden oldukça küçük olması gerçeğine karşı “aşk tüm zorlukların üstünden gelir” inancını yansıtmaktadır. Aşağıdaki örnek bu inancına dair önemli bir kanıt sunmaktadır:

Adnan Bey’in aşk tüm zorlukların üstesinden gelir inancı:

“...Bihter’le mesut olmak ümidi onu öyle sarhoş edip bırakıyordu ki mutluluğunun arasında ufak bir iğne dokunuşuyla sızlayan bu yarayı dinlememeyi başarıyordu...(s. 265)”

İlk görüşte aşk

Romantik ilişki inançlarından bir diğeri olan ilk görüşte aşk inancına uygun birtakım bulgulara rastlansa da açık bir biçimde geçmediği için kodlanmamıştır. Bu bulgu, Adnan beyin Bihter’ den hızla etkilenip evlenme sürecine girmesi ile sezdirilir olsa da açık bir ifadeye rastlanmamıştır. Eserde ilk görüşte aşk tipine uygun özellikler taşıyan bir karaktere ait veri elde edilmemiştir.

Tartışma

Bu çalışmada, romantik ilişki inançları ve aşk tutumunun bir medya ürünü bağlamında nasıl sunulduğu incelenmiştir. Elde edilen bulgular, bir medya ögesi olan Aşk-ı Memnu romanının romantik ilişkilere ilişkin inançlar ve aşk algısı üzerine sunduğu mesajlara dair bilgi vermektedir. Eserde en yoğun tutkulu aşka (romantik aşk) dair mesajlar bulunmakta ve romantik ilişki inançları bağlamında ise “tek ve biricik aşk”, “idealleştirme” ve “aşk tüm zorlukların üstesinden gelir” gibi temalar ön plana çıkmaktadır. Hefner ve Wilson (2013), romantik aşkın medyada en çok sunulan form olduğunu vurgulamıştır. Medya ürünlerinde yer alan bu içerik özellikle medya ürününün tüketilmesini artırma ve bireylerin daha fazla ilgisini çekme isteğinin bir sonucu olabilir. Eserin kurgusu genel anlamda romantik ilişkiler ve buradaki kahramanların çatışmalarına dayandığı için bireyler bu gerilimi takip etmek istiyor olabilir. Ayrıca bireyler eserdeki kahramanlara karşı bir tutum geliştirip taraf olabileceği gibi bu karakterleri rol de alabilirler. Bu medyanın bireyler üzerindeki gücünün bir yansımasıdır. Nitekim bu konuda Kracht ve Powell (2021) medyanın romantik ilişkiler üzerine verdiği mesajlara ve romantik ilişki inançlarına dair algıdaki rolüne dikkat çekmektedir. Bu yüzden bireyin özdeşim kurması ve rol alması

bakımından da en çok etkilenebileceği alanlardan biri olarak romantik ilişkiler karşımıza çıkmaktadır ve medya bunu farklı boyutlarıyla işleyebilmekte, bireyleri etkileyebilmektedir. Yetiştirme Kuramı'nın (Gerbner, 1998) ve Sosyal Öğrenme Kuramı'nın da (Bandura, 1977) dikkat çektiği gibi medya yakın ilişkilere dair algımızı şekillendirmekte oldukça önemli bir role sahiptir. Bu durum, medya içeriklerinin bireylerin ilişki inançlarını ve aşk tutumlarını biçimlendirdiğini ortaya koyan önceki çalışmalarda da ifade edilmiştir. (Hefner & Wilson, 2013; Kirkpatrick & Shaver, 1992). Bu bakımdan medya öğelerini bireyleri etkileme gücünü de göz önünde bulundurarak farklı boyutlarıyla incelemenin önemli olduğu düşünülmektedir.

Medyanın ilişki inançlarını şekillendirmek üzerinde rolüne ek olarak, eserin kurgusu incelendiğinde yine alan yazın ile tutarlı birtakım bulgulara ulaşılmaktadır. Hatfield ve diğerleri (2008) kültürel kalıp yargılardan ve genelde kadınların partnerlerini daha fazla sevdiklerine dair kanılara dikkat çekmektedir. Fakat bunun yanında aşkın evresinin, hangi aşk tipinin kişi tarafından benimsendiğinin de dikkate değer bir nokta olduğu vurgulanmaktadır. Bu bilgidен hareketle, bulgularda da görüldüğü gibi eserde yoğun biçimde tutkulu aşk örnekleri görülmekte ve özellikle bu aşk tipinin Behlül karakteri üzerinden temsil edildiği dikkat çekmektedir. Benzer biçimde tutkulu aşk tipinin yanı sıra, romantik ilişki inançlarının da yoğun olarak Behlül karakteri ile sergilendiği dikkat çekmektedir. Sprecher ve Metts (1989), romantik ilişki inançları bakımından erkeklerin kadınlara oranla daha yoğun romantik inançlar besleyebildiklerine dikkat çekmesi çalışmanın bulgularını desteklemektedir. Bihter karakterinin ise daha çok "aşk tüm zorlukların üstesinden gelir" inancına sahip olduğu, evli ve iyi bir sosyal konuma sahip bir kadın olmasına rağmen Behlül ile yaşadığı ilişkiyi önceliklendirmesinde görülmektedir. Eserdeki bu örüntü, kadınların aşkı daha çok önceliklendirme eğiliminde olduğuna dair bir fikir sunmaktadır. Nitekim Simon de Bevaour (2023), "İkincil Cinsiyet" adlı eserinde kadınların ilişkilerini kimliklerinin bir parçası olarak algılama eğiliminde olduklarına dair açıklamaları, araştırmanın Bihter karakterine dair bu bulgusunu destekler mahiyettedir.

Eser boyunca romantik ilişkiler bağlamında karakterlerin inanç ve aşk tiplerinde geçişkenlik görülmektedir. Örneğin eserin başında Adnan Bey de Bihter de bu evliliğe mevcut ihtiyaçlarını karşılamak için umut dolu yaklaşırken, eserin devamında farklı dönüşümler gerçekleşmektedir. Hatfield ve diğerleri'nin (2008) açıkladığı gibi aşkın safhasına göre tutkulu aşkın değişip yerini başka duygulara bıraktığı eserde görülmektedir. Benzer şekilde eserde, Behlül' ün Bihter' e karşı duyduğu tutkulu aşkın yerini yeni bir aşk olarak Nihal'e bıraktığı görülmektedir.

Bu çalışmada elde edilen tutkulu aşkın bir medya ögesi olarak ön planda olduğuna dair bulgu, Fereke'nin (2022) aşk romanlarında ilişkiye dair yaklaşımın tutkulu aşk ekseninde olduğu vurgusu ile örtüşmektedir. Hatfield ve Rapson (1996), tutkulu aşkı keyif, üzüntü, korku, kızgınlık, kıskançlık gibi pek çok farklı duyguyu bir araya getirmesi bakımından türbülanslı yüksek bir aşk olarak tanımlamaktadır. Eseri

incelediğimizde özellikle Bihter karakteri özelinde tüm bu duyguların mevcut olduğunu hatta kıskançlık, yoğun üzüntü, korku, kızgınlık gibi duygular eşliğinde hayatını sonlandırma ile sonuçlanan bir davranış örüntüsü görülmektedir.

Sonuç olarak bu eser doküman incelemesi yolu ile incelenmiş ve eserin bir medya ögesi olarak ilişkilere dair sunduğu inançlar ele alınmıştır. Bu eserin yoğun biçimde tutkulu aşka dair mesajlar sunduğu ve benzer biçimde romantik ilişki inançlarından “yalnız ve tek”, “idealleştirme”, “aşk tüm zorlukların üstesinden gelir” mesajlarını içerdiği görülmüştür. İlgili alan yazında yeteri kadar çalışmanın olmaması bu bulguları ele alacak ve daha farklı boyutlara taşıyacak yeni çalışmalara ihtiyaç olduğuna dair bir fikir sunmaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmada, seçilen bir eserin doküman incelemesi yöntemiyle ele alınarak romantik ilişkilere dair sunduğu inançların incelenmesi amaçlanmıştır. Analiz sonucunda, eserin yoğun biçimde tutkulu aşka dair mesajlar içerdiği ve özellikle romantik ilişki inançları bağlamında “tek ve biricik aşk”, “idealleştirme” ve “aşk tüm zorlukların üstesinden gelir” gibi temaların ön plana çıktığı görülmüştür. Bu bulgular, aşkın ve ilişkilerin medya yoluyla nasıl temsil edildiğine dair bilgiler sunarken ve bu temsillerin bireylerin ilişki inançları üzerinde nasıl etkili olabileceğine dair önemli ipuçları da sunmaktadır. Ancak alan yazında yeteri kadar çalışmanın olmaması önemli bir eksiklik olarak değerlendirilmektedir. Dolayısıyla bu çalışmadan elde edilen bulgular doğrultusunda gelecekteki araştırmalar için bazı önerilerde bulunulabilir:

- İleride yapılacak çalışmalarda medya öğelerini tüketen kişilerin ilişki inançları ve benimsedikleri aşk tipinin incelenmesi önemli bir katkı olacaktır. Bu çalışmalarda medya ve romantik inançlar arasındaki bağlantılar farklı boyutlarıyla ortaya konabilir.
- Gençlerin daha yaygın olarak kullandığı medya alanları göz önünde bulundurulduğunda dijital ortamlardaki popüler dizi ve filmlerin romantik ilişkiler üzerindeki etkisinin incelenmesi yararlı olacaktır.
- İlişki inançları ve aşk tipleri incelenirken cinsiyet rollerine dair ilgili kuramlarda ayrıntılı yer verilmediği için bu konu araştırmanın dışında tutulmuştur. Oysa cinsiyet rolünün ilişki inançlarının şekillenmesinde ve medya mesajlarının kabulünde rolü olabilmektedir ve ileriki çalışmalarda incelenmesi önemli görülmektedir.
- Bütün bunlarla beraber medya okuryazarlığının gerçekçi olmayan ilişki inançlarını sorgulamak bağlamında genç yetişkinlere kazandırılması, sağlıklı romantik ilişki inancı gelişimi için oldukça önemli görülmektedir. Bu bakımdan medya okuryazarlığını bireyler üzerindeki psikolojik etkileriyle ele alan farklı çalışmalar yapılabilir.

- Medya bireyleri oldukça etkilemektedir. Dolayısıyla denetleyici kurumlar tarafından medyada ilişki temsilini düzenleyen (şiddet ve zararlı içeriklerden uzak biçimde) standartlar geliştirmeye yönelik çalışmalar yapılabilir.

Çatışma Beyanı

Yazarlar, çalışma kapsamında herhangi bir kişi veya kurumla çıkar çatışması bulunmadığını beyan etmektedirler.

Etik Kurul Beyanı

Çalışma kapsamında katılımcılardan doğrudan veri toplamayı içeren bir süreç olmadığı için etik kurul onayına ihtiyaç bulunmamaktadır.

Kaynakça

- Atak, H., & Taştan, N. (2012). Romantik ilişkiler ve aşk. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 4(4), 520-546.
- Aytemiz, B. U. (2023). Aşk-ı Memnu'da ebeveyn-çocuk ilişkileri. *Uluslararası Toplumsal Bilimler Dergisi*, 7(3), 355-370.
- Bandura, A. (1977). *Social learning theory*. Englewood Cliffs.
- Beck, A. T. (1988). *Love is never enough*. Penguin.
- Bevaour, S. D. (2023). *İkincil cinsiyet*. Koç Üniversitesi Yayınları.
- Bun, J. C., & Bowman, J. M. (2007). *The Effects of romance novel readership: On relationship beliefs, romantic ideals and relational satisfaction*. Boston College.
- Creswell, J. W. (2014). *Araştırma deseni: Nicel, nitel ve karma yöntem yaklaşımları* (S.B. Demir, Çev. Ed.). Eğiten Kitap.
- De Bevaour, S. (2023). *İkinci cinsiyet* (G. A. Savran, Çev.). Koç Üniversitesi Yayınları.
- Diekman, A. B., Gardner, W. L., & McDonald, M. (2000). Love means never having to be careful: The relationship between reading romance novels and safe sex behavior. *Psychology of Women Quarterly*, 24(2), 179-188. <https://doi.org/10.1111/j.1471-6402.2000.tb00199.x>
- Driesmans, K., Vandenbosch, L., & Eggermont, S. (2016). True love lasts forever: The influence of a popular teenage movie on Belgian girls' romantic beliefs. *Journal of Children and Media*, 10(3), 304-320. <https://doi.org/10.1080/17482798.2016.1157501>
- Fischer, K. W., Shaver, P. R., & Carnochan, P. (1990). How emotions develop and how they organise development. *Cognition and Emotion*, 4(2), 81-127. <https://doi.org/10.1080/02699939008407142>

- Gerbner, G. (1998). Cultivation analysis: An overview. *Mass Communication and Society*, 1(4), 175-194.
- Hamamcı, Z. (2005). Dysfunctional relationship beliefs in marital satisfaction and adjustment. *Social Behavior and Personality: An International Journal*, 33(4), 313-328. <https://doi.org/10.2224/sbp.2005.33.4.313>
- Hamamcı, Z. (2007). Dysfunctional relationship beliefs in parent-late adolescent relationship and conflict resolution behaviors. *College Student Journal*, 41(1), 122-138.
- Hatfield, E. C., Pillemer, J. T., O'Brien, M. U., & Le, Y. C. L. (2008). The endurance of love: Passionate and companionate love in newlywed and long-term marriages. *Interpersona: An International Journal on Personal Relationships*, 2(1), 35-64. <https://doi.org/10.5964/ijpr.v2i1.17>
- Hatfield, E., & Rapson, R. L. (1996). *Stress and passionate love*. Taylor & Francis.
- Hatfield, E., & Rapson, R. L. (2011). Culture and passionate love. In L. Bormans (Ed.) *The World Book of Love*. In Deutsch F., Boehnke M., Kühnen U., Boehnke K. (Eds.), *Rendering borders obsolete: Cross-cultural and cultural psychology as an interdisciplinary, multi-method endeavor*. Proceedings from the 19th international congress of the International Association for Cross-Cultural Psychology. Jacobs University Bremen.
- Hatfield, E., Rapson, R. L., & Martel, L. D. (2007). Passionate love. In S. Kitayama & D. Cohen (Eds.) *Handbook of cultural psychology*, (pp. 760-779). Guilford Press.
- Hatfield, E., & Walster, G. W. (1985). *A new look at love*. University Press of America.
- Hefner, V., & Kahn, J. (2014). An experiment investigating the links among online dating profile attractiveness, ideal endorsement, and romantic media. *Computers in Human Behavior*, 37, 9-17.
- Hefner, V., & Wilson, B. J. (2013). From love at first sight to soulmate: The influence of romantic ideals in popular films on young people's beliefs about relationships. *Communication Monographs*, 80(2), 150-175. <https://doi.org/10.1080/03637751.2013.776697>
- Kracht, T. M., & Powell, D. N. (2021). Media Consumption: Association With Implicit Theories of Romantic Relationships. *Psi Chi Journal of Psychological Research*, 26(4). <https://doi.org/10.24839/2325-7342.JN26.4.363>
- Kozma, R. B. (1991). Learning with media. *Review of Educational Research*, 61(2), 179-211. <https://doi.org/10.3102/00346543061002179>
- Lippman, J. R., Ward, L. M., & Seabrook, R. C. (2014). Isn't it romantic? Differential associations between romantic screen media genres and romantic beliefs. *Psychology of Popular Media Culture*, 3(3), 128.

- Metis, S., & Cupach, W. R. (1990). The influence of relationship beliefs and problem-solving responses on satisfaction in romantic relationships. *Human Communication Research*, 17(1), 170-185. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2958.1990.tb00230.x>
- Morgan, M., Shanahan, J., & Signorielli, N. (2017). Cultivation theory: Idea, topical fields, and methodology. *The International Encyclopedia of Media Effects*, 1-14. <https://doi.org/10.1002/9781118783764.wbieme0039>
- Özçetin, B. (2014). Hikâyeler, televizyon ve yetiştirme: Gerbner'in Medyaya Karşı'sı. *Ankara Üniversitesi İlel Dergisi*, 1(2), 117-124. <https://doi.org/10.24955/ilef.106595>
- Reizer, A., & Hetsroni, A. (2014). Media exposure and romantic relationship quality: A slippery slope?. *Psychological Reports*, 114(1), 231-249.
- Shaffer, J. (1996). Non-canonical women's novels of the romantic era: Romantic ideologies and the problematics of gender and genre. *Studies in the Novel*, 28(4), 469-492.
- Shapiro, J., & Kroeger, L. (1991). Is life just a romantic novel? the relationship between attitudes about intimate relationships and the popular media. *American Journal of Family Therapy*, 19, 226-236. <https://doi.org/10.1080/01926189108250854>
- Sharp, E. A., & Ganong, L. H. (2000). Raising awareness about marital expectations: Are unrealistic beliefs changed by integrative teaching? *Family Relations*, 49(1), 71-76.
- Shrum, L. J. (2017). *Cultivation theory: Effects and Underlying Processes*. *The International Encyclopedia of Media Effects*, 1, 1-12.
- Sprecher, S., & Metts, S. (1989). Development of the Romantic Beliefs Scale and examination of the effects of gender and gender-role orientation. *Journal of Social and Personal Relationships*, 6(4), 387-411. <https://doi.org/10.1177/0265407589064001>
- Stern, S. C., Robbins, B., Black, J. E., & Barnes, J. L. (2019). What you read and what you believe: Genre exposure and beliefs about relationships. *Psychology of Aesthetics, Creativity, and the Arts*, 13(4), 450.
- Uşaklıgil, H. Z. (2023). *Aşk-ı memnu*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (8. baskı). Seçkin.
- Yin, R. K. (2017). *Durum çalışması araştırması uygulamaları* (İ. Günbayı, Çev.). Nobel.

Extended Abstract

The media's decisive and effective role in fostering unrealistic beliefs in romantic relationships is remarkable. In this context, Halit Ziya Uşaklıgil's important novel *Aşk-ı Memnu*, which is a milestone in Turkish literature, has inspired various adaptations and analyses. Forbidden love and family dynamics in the novel draw intense attention. While the parent-child relationship in this novel has been addressed

and studied (Aytemiz, 2023), it is seen that such an important work has not been examined in the context of romantic beliefs. The aim of this study is to examine the romantic relationship beliefs presented in the novel *Aşk-ı Memnu* as an example of a media tool in the context of the characters in the novel.

This study, which examines Halit Ziya Uşaklıgil's novel *Aşk-ı Memnu* based on the theory of Hatfield and Walster (1985) and Sprecher and Metts' (1989) romantic relationship beliefs, was designed in accordance with the qualitative research approach document review method. In this approach, which allows researchers to access the necessary documents at any time, written documents are examined in detail. However, the fact that each individual has different levels of perception, expression and interpretation skills for these documents is seen as a limitation (Creswell, 2014). Yin (2017) recommends examining the data from different sources in order to eliminate these misconceptions and errors while examining the files. In this context, in the current study, the researchers first examined the work separately and then together from different perspectives and investigated the reliability of the data.

As a media tool, *Aşk-ı Memnu* is seen to be shaped around the relationship beliefs of individuals with different ages, statuses and lifestyles. As a result of examining the work that stands out with these features, in the descriptive analysis conducted, firstly the findings within the scope of passionate love and friendly love according to the theory of Hatfield and Walster (1985) were reached. Then, the examination was made according to the romantic relationship beliefs presented by Sprecher and Metts (1989). When the work was examined in the context of the theory of Hatfield et al. (2008), it was seen that the most repeated love type was the passionate love type. It is noteworthy that passionate love is represented most through the character Behlül. Similarly, while the character Bihter is seen to display passionate love intensely towards the character Behlül in the work, it is seen that the least displayed love type is friendly and is encountered with low frequency especially in supporting characters.

When the work is examined in terms of romantic relationship beliefs, it is seen that the most intense belief is the "Alone and Only" belief, followed by "Idealization" and "Love Overcomes All Difficulties" beliefs at equal levels, and that the "Love at First Sight" belief was not encountered by the researchers who coded the work throughout the work. When romantic relationship beliefs are examined in more detail in the work through the characters, it is seen that the "Alone and Only" belief is intensely exhibited by the character Behlül. Similarly, it is seen that the "Idealization" belief is exhibited the highest through the character Behlül. It is noteworthy that the "Love Overcomes All Difficulties" belief is most intensely exhibited by the character Bihter.

As a media element, how romantic relationship beliefs and love attitudes are presented in a work on some dimensions that are not functionally defined in the literature has been examined in this work. The findings obtained have drawn attention to the messages that the media element contains in shaping beliefs about relationships

in a way that is consistent with the literature. As the cultivation theory and social learning theory also point out, the media has an important role in shaping our perception of close relationships. In addition to the role of the media in shaping relationship beliefs, when the plot of the work is examined, some findings that are consistent with the literature are reached. Hatfield et al. (2008) draw attention to cultural stereotypes and the belief that women generally love their partners more. However, it is also emphasized that the stage of love and the type of love adopted by the person are also noteworthy points. Based on this information, as seen in the findings, there are intense examples of passionate love in the work and it is particularly striking that this type of love is represented through the character Behlül. Similarly, in addition to the passionate love type, it is noteworthy that romantic relationship beliefs are also intensely displayed by the character Behlül. Sprecher and Metts (1989) draw attention to the fact that men can have more intense romantic beliefs than women in terms of romantic relationship beliefs. The character Bihter, on the other hand, is seen to prioritize her relationship with Behlül as a married woman with a good social status, believing that “Love Overcomes All Difficulties.” This pattern in the work is consistent with the emphasis that women tend to prioritize love more.